

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Кафедра трудових ресурсів та підприємництва

07/04-197М

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять та виконання самостійної роботи з
навчальної дисципліни

«Етика і відповідальність в економіці»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського)
рівня освітньо-професійних програм «Економіка і
аналітика даних» та «Економіка і технології зайнятості»
спеціальності С1 «Економіка та міжнародні економічні
відносини», спеціалізації С1.01 «Економіка»
денної та заочної форм навчання

Рекомендовано науково-
методичною радою з якості
ННІ економіки та менеджменту
Протокол № 5 від 28.01.2026 р.

Рівне – 2026

Методичні рекомендації до практичних занять та виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни «Етика і відповідальність в економіці» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освітньо-професійних програм «Економіка і аналітика даних» та «Економіка і технології зайнятості» спеціальності С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини», спеціалізації С1.01 «Економіка» денної та заочної форм навчання [Електронне видання] / Олійник О. О. – Рівне : НУВГП, 2026. – 26 с.

Укладач: Олійник О. О., к.е.н., доцент, доцент кафедри трудових ресурсів і підприємництва.

Відповідальний за випуск: Міщук Г. Ю., д.е.н., професор, завідувач кафедри трудових ресурсів і підприємництва.

Керівник групи забезпечення
освітньої програми «Економіка і аналітика даних»
спеціальності С1 «Економіка та міжнародні
економічні відносини»

Рощик І. А.

Керівник групи забезпечення
освітньої програми «Економіка і технології зайнятості»
спеціальності С1 «Економіка та міжнародні
економічні відносини»

Юрчик Г. М.

© О. О. Олійник, 2026
© НУВГП, 2026

ПЕРЕДМОВА

Одним із ключових чинників ефективного функціонування економіки є культура відповідальної поведінки всіх її суб'єктів: окремих індивідів, організацій, бізнес-структур та державних інституцій. Інтеграція етичних принципів в професійну діяльність сприяє підвищенню якості економічних рішень, формує довіру між учасниками ринку та забезпечує передбачуваність економічних відносин. Дотримання норм доброчесності, прозорості та підзвітності стимулює господарську активність, сприяє реалізації соціальної відповідальності, підвищує репутаційний капітал економічних суб'єктів та створює додану цінність для суспільства. Відповідальна та етична поведінка створює умови для стійкого розвитку, чесної конкуренції та формування сприятливого інституційного середовища. Прозорі та етичні практики взаємодії в економіці зміцнюють довіру між економічними суб'єктами, що, в свою чергу, забезпечує довгострокову стабільність і конкурентоспроможність економічних систем.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Етика і відповідальність в економіці» є формування у здобувачів вищої освіти системного розуміння етичних принципів та відповідальної поведінки в економічній сфері, а також розвиток вмінь застосовувати етичні норми, соціальні стандарти та інструменти відповідальності у професійній діяльності.

Предметом навчальної дисципліни є теоретичні та прикладні аспекти етики економічної діяльності, етичні засади взаємодії економічних суб'єктів, механізми реалізації соціальної відповідальності, а також формування культури етичного прийняття економічних рішень.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади етики і відповідальності в економіці.

Практичне заняття № 1. Етика і відповідальність в економіці: сутність і значення.

Питання для обговорення

1. Поняття етики, моралі та відповідальності.
2. Етика в економічній діяльності: сутність, історія становлення, тенденції розвитку.
3. Принципи етичної та відповідальної поведінки економічних суб'єктів.
4. Сучасні стандарти етичної економічної діяльності.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Яка концепція етики наголошує на моральній цінності внутрішніх мотивів дії, а не її зовнішніх наслідків?
 - А) деонтологічна етика (етика обов'язку);
 - Б) етика утилітаризму;
 - В) етика справедливості;
 - Г) релігійно-нормативна етика;
 - Д) дескриптивна етика.
2. Яка концепція етики оцінює моральність вчинку переважно за його наслідками для суспільства чи інших суб'єктів?
 - А) деонтологічна етика;
 - Б) етика утилітаризму;
 - В) етика справедливості;
 - Г) релігійно-нормативна етика;
 - Д) професійна етика.
3. Основою якого принципу етики економічної діяльності є відповідальність суб'єктів за економічні, соціальні та екологічні наслідки своєї поведінки?
 - А) індивідуальної відповідальності;
 - Б) принципу толерантності;
 - В) принципу соціальної орієнтації;
 - Г) принципу економічної доцільності;
 - Д) принципу утилітарності.
4. Який принцип етичної економічної діяльності підкреслює необхідність впровадження етичних норм задля підвищення

ефективності та результативності економічних рішень?

- А) принцип індивідуальної відповідальності;
- Б) принцип толерантності;
- В) принцип ситуативності;
- Г) принцип економічної доцільності;
- Д) принцип автономії.

5. Яка функція етики в економічній діяльності спрямована на формування стійких моделей відповідальної поведінки та запобігання порушенням?

- А) регулятивна;
- Б) контрольна;
- В) превентивно-профілактична;
- Г) функція соціалізації;
- Д) функція оцінювання та аналізу.

Питання для контролю рівня знань

1. Що таке етика в економічній діяльності та які її основні функції?

2. Як співвідносяться поняття «етика», «мораль» і «відповідальність»?

3. Які фактори вплинули на розвиток етичних норм у сучасній економіці?

4. Які принципи лежать в основі відповідальної економічної поведінки?

5. Поясніть сутність принципів «прозорість», «підзвітність» та «добросесність».

6. Яку роль відіграють стандарти ESG у формуванні сучасної відповідальної економіки?

Завдання для розв'язку

1. Поясніть зміст понять «мораль», «право» та «етика». Проаналізуйте, що їх об'єднує і чим вони відрізняються між собою.

Поняття	Сутність	Спільні риси з іншими поняттями	Відмінні риси від інших понять	Прояви в економіці
Мораль				
Право				
Етика				

2. Наведіть приклади з діяльності обраної організації (підприємства, установи, органу державної влади, громадської організації), які демонструють дотримання або порушення

ключових принципів етики та відповідальності в економічній діяльності.

Етичний принцип	Приклад дотримання принципу (позитивна практика)	Приклад порушення принципу (проблемна ситуація)
Економічна доцільність		
Ситуативність		
Індивідуальна відповідальність		
Прозорість		
Справедливість		
Недискримінація		

Практичне заняття № 2. Професійна етика та етичні стандарти економічної діяльності.

Питання для обговорення

1. Основні поняття професійної етики.
2. Етичні принципи професійної діяльності.
3. Нормативно-правове регулювання професійної етики.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Прояв коректності та виваженості у взаємодії з іншими, уміння уникати образливих висловлювань і поводитися шанобливо – це прояв:

- А) професійного обов'язку;
- Б) професійної культури;
- В) професійного розвитку;
- Г) професійної совісті;
- Д) професійного такту.

2. Який із принципів професійної етики вимагає забезпечення недискримінаційного ставлення, відкритості до різноманіття та захисту прав кожного учасника взаємодії?

- А) повага до гідності та прав людини;
- Б) чесність;
- В) компетентність;
- Г) конфіденційність;
- Д) відповідальність.

3. Який принцип професійної етики зобов'язує фахівця говорити правду, надавати достовірні дані та уникати будь-яких форм обману?

- А) повага до гідності та прав людини;
- Б) чесність;
- В) справедливість;
- Г) конфіденційність;
- Д) відповідальність.

4. Чесність передбачає:

- А) забезпечення справедливого ставлення, поваги до різноманіття та недопущення дискримінації;
- Б) дотримання достовірності інформації у висловлюваннях, документах та професійній комунікації;
- В) захист персональних даних та дотримання права людини на приватність;
- Г) сумлінне виконання професійних функцій із врахуванням можливих наслідків;
- Д) систематичний розвиток власних професійних компетентностей та навичок.

5. Конфіденційність означає:

- А) забезпечення рівного, недискримінаційного ставлення та поваги до прав кожної людини;
- Б) обов'язок надавати правдиву, перевірену та коректну інформацію у професійній взаємодії;
- В) захист персональної та службової інформації, а також дотримання стандартів приватності;
- Г) відповідальне виконання професійних завдань із урахуванням етичних наслідків;
- Д) безперервне оновлення професійних знань і навичок.

Питання для контролю рівня знань

1. Що розуміють під професійною етикою?
2. Які елементи входять до структури професійної етики?
3. Які чинники формують систему етичних вимог до професійної поведінки?
4. Як реалізується принцип відповідальності у діяльності сучасного фахівця?
5. У чому полягає сутність принципів чесності та доброчесності у професійній діяльності?
6. Які інструменти контролю та моніторингу дотримання

професійної етики застосовуються в організаціях?

Завдання для розв'язку

1. Проаналізуйте етичні засади професійної діяльності фахівця економічної або управлінської сфери (на вибір здобувача вищої освіти: економіст, аналітик, HR-менеджер тощо) у розрізі таких компонентів:

- Цінності та принципи професійної поведінки: Які цінності формують основу відповідальної діяльності цього фахівця? Які принципи (чесність, підзвітність, справедливість, повага, неупередженість, конфіденційність, прозорість, відповідальність) є ключовими для його професійних рішень?

- Професійні якості та чесноти: Які риси характеру та професійні компетентності є необхідними для етичної діяльності? Які чесноти забезпечують довіру: добродішність, об'єктивність, здатність до етичної оцінки ситуацій? Як ці якості впливають на репутацію та відповідальність фахівця?

- Норми та стандарти, які регулюють професійну діяльність: Які нормативно-правові акти, професійні стандарти або корпоративні кодекси визначають етичні вимоги до цієї професії? Як нормативно-правова база змінюється під впливом сучасних викликів (цифровізація, захист даних, ESG-вимоги)?

2. Оберіть суб'єкт господарювання (на вибір здобувача вищої освіти) та визначте конкретну професію або посаду, яка має високий рівень етичної відповідальності. Визначте:

- які міжнародні стандарти впливають на етичні вимоги цієї професії;

- які нормативно-правові акти України регулюють етичну поведінку фахівця цієї посади;

- які внутрішні корпоративні документи встановлюють етичні вимоги до цієї посади.

Оцініть, чи є ці вимоги достатніми та актуальними. Запропонуйте рекомендації задля посилення етичної складової діяльності фахівця.

Практичне заняття № 3. Етичні проблеми, порушення та зловживання в економіці.

Питання для обговорення

1. Дискримінація. Булінг. Мобінг.

2. Корупція. Шахрайство. Маніпуляції на ринку.

3. Конфлікт інтересів.

4. Етичні проблеми інтелектуальної власності.

5. Наслідки неетичної поведінки для економічних суб'єктів.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Систематичний психологічний тиск на працівника, створення ворожої атмосфери, підрив авторитету та інші дії, спрямовані на його витіснення з колективу – це:

- А) мобінг;
- Б) харасмент;
- В) ейджизм;
- Г) едалтизм;
- Д) дженізм.

2. Нав'язливі дії, переслідування, небажані коментарі чи домагання, які принижують гідність людини та втручаються в її особисте життя – це:

- А) мобінг;
- Б) харасмент;
- В) ейджизм;
- Г) едалтизм;
- Д) дженізм.

3. Упереджене або дискримінаційне ставлення до людини, яке зумовлене її віком, – це:

- А) мобінг;
- Б) харасмент;
- В) ейджизм;
- Г) едалтизм;
- Д) дженізм.

4. Ситуація, коли посадова особа застосовує свій авторитет чи службові можливості, щоб домогтися вигоди для іншої особи в обмін на гроші, послуги чи інші преференції, називається:

- А) хабарництво;
- Б) зловживання впливом;
- В) відкати;
- Г) розтрата;
- Д) фаворитизм.

5. Неофіційні виплати посадовим особам, які здійснюються з метою отримання контракту чи переваги у державних чи корпоративних закупівлях, – це:

- А) хабарництво;

- Б) зловживання впливом;
- В) відкати;
- Г) розтрата;
- Д) фаворитизм.

Питання для контролю рівня знань

1. У чому полягає різниця між дискримінацією та мобінгом у трудових відносинах?
2. Які соціальні групи найчастіше стають об'єктами дискримінації в економічній діяльності?
3. Які найпоширеніші форми ринкових маніпуляцій в сучасній економіці?
4. Які політики та процедури допомагають зменшити ризики конфлікту інтересів?
5. У чому полягає етична відповідальність щодо використання чужого інтелектуального продукту?
6. Як прояви недоброчесності впливають на взаємини зі стейкхолдерами?

Завдання для розв'язку

1. На основі даних Global Gender Gap Report за 2024 рік https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2024.pdf проаналізуйте стан гендерної нерівності в Україні, охопивши такі компоненти:
 - 1) інтегральний індекс гендерного розриву та позиція України у глобальному рейтингу;
 - 2) економічна участь та можливості (рівень зайнятості, гендерний розрив в оплаті праці, доступ до керівних посад тощо);
 - 3) освітні можливості та охоплення освітою різних рівнів;
 - 4) показники охорони здоров'я, включаючи гендерні відмінності;
 - 5) політичне представництво та доступ до участі у прийнятті рішень.

Порівняйте отримані результати з даними 2023 року https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf. Визначте ключові зміни, позитивні тенденції та сфери погіршення.

На основі результатів аналізу запропонуйте комплекс управлінських рішень, який спрямований на зменшення гендерного розриву в Україні.

2. Оберіть суб'єкт господарювання (на вибір здобувача вищої освіти), на якому потенційно чи фактично могли виникнути прояви неетичної поведінки. Розробіть схему причинно-наслідкових

зв'язків (у форматі діаграми Ішікави / Fishbone або будь-якої іншої аналітичної моделі), у якій відобразить:

- причини неетичної поведінки;
- механізми прояву;
- короткострокові наслідки;
- довгострокові наслідки.

Практичне заняття № 4. Соціальна відповідальність в економіці.

Питання для обговорення

1. Соціальна відповідальність та Цілі сталого розвитку.
2. Рівні та суб'єкти соціальної відповідальності.
3. Форми прояву соціальної відповідальності особистості.
4. Роль держави у забезпеченні відповідальної поведінки економічних суб'єктів.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Який рівень соціальної відповідальності характеризує діяльність держави як суб'єкта, який формує політику, регулює діяльність та визначає суспільні правила?

- А) особистісний;
- Б) мікроекономічний;
- В) мезоекономічний;
- Г) макроекономічний;
- Д) мегаекономічний.

2. На якому рівні розвитку соціальної відповідальності суб'єкт діє відповідно до мінімальних вимог законодавства, виконуючи норми та правила, які встановлені державою?

- А) базовий;
- Б) розширений;
- В) глобальний;
- Г) вищий;
- Д) оптимальний.

3. Який рівень розвитку соціальної відповідальності характеризується тим, що суб'єкт обирає відповідальні дії свідомо та раціонально, очікуючи моральні та економічні вигоди від їх реалізації?

- А) оптимальний;
- Б) розширений;

- В) глобальний;
- Г) вищий;
- Д) базовий.

4. Який компонент концепції сталого розвитку охоплює підвищення якості життя населення, зміцнення його добробуту, забезпечення соціального відтворення та покращення умов життєдіяльності?

- А) економічний;
- Б) гуманітарний;
- В) екологічний;
- Г) соціальний;
- Д) демократичний.

5. Яка форма соціальної відповідальності особистості характеризується тим, що відповідальна дія чи вплив здійснюється об'єктом соціальних відносин у напрямку до їх суб'єкта?

- А) зворотна;
- Б) відкрита;
- В) безпосередня;
- Г) опосередкована;
- Д) пряма.

Питання для контролю рівня знань

1. У чому полягає сутність соціальної відповідальності в сучасній економіці?

2. Які рівні соціальної відповідальності можна виокремити?

3. Які фактори впливають на формування соціально відповідальної поведінки різних суб'єктів?

4. Як соціальна відповідальність різних суб'єктів впливає на досягнення Цілей сталого розвитку?

5. Які форми соціально відповідальної поведінки характерні для особистості в сучасних умовах?

6. Якими інструментами держава може стимулювати соціально відповідальну поведінку різних економічних суб'єктів?

7. У чому полягає роль державної політики у формуванні етичних стандартів економічної діяльності?

Завдання для розв'язку

1. Створіть візуальну карту (схему, діаграму або таблицю), яка відображає систему соціальної відповідальності на різних рівнях функціонування суспільства.

Рівень	Суб'єкти	Форми та приклади відповідальної поведінки
Особистісний		
Мікроекономічний		
Мезоекономічний		
Макроекономічний		
Мегаекономічний		

2. Оберіть Цілі сталого розвитку 2030 (SDGs), які ви вважаєте найважливішими особисто для Вас або для Вашої майбутньої професійної діяльності. Для кожної з трьох обраних Цілей розробіть комплекс заходів та дій, які ви могли б реалізувати на рівні особистості або професійної практики, із урахуванням Вашого середовища життєдіяльності та можливостей (https://drive.google.com/file/d/1Z_dVjkw_eGhMzPKyJ-aG3RitjJInt3AG/view). Визначте можливі перешкоди або ризики, які можуть завадити реалізації цих заходів; запропонуйте способи їх подолання.

Практичне заняття № 5. Соціальна відповідальність організації в ринковій економіці.

Питання для обговорення

1. Сутність та принципи соціальної відповідальності організації.
2. ESG як сучасна рамка відповідальної економічної діяльності.
3. Імплементация соціальної відповідальності в діяльність організації.
4. Інструменти реалізації соціальної відповідальності організації.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Який принцип соціальної відповідальності означає, що відповідальна поведінка організації має сталий та неперервний характер?

- А) добровільність;
- Б) постійність;
- В) прозорість;
- Г) підзвітність;
- Д) діалог із зацікавленими сторонами.

2. Який принцип соціальної відповідальності передбачає максимальну відкритість організації щодо інформації про власну

діяльність?

- А) добровільність;
- Б) постійність;
- В) прозорість;
- Г) підзвітність;
- Д) діалог із зацікавленими сторонами.

3. Який принцип соціальної відповідальності визначає обов'язок організації звітувати про результати та наслідки своєї діяльності для економіки, суспільства та зацікавлених сторін?

- А) добровільність;
- Б) постійність;
- В) прозорість;
- Г) підзвітність;
- Д) діалог із зацікавленими сторонами.

4. Який інструмент соціальної відповідальності передбачає спільне фінансування соціально значущих проєктів бізнесом, державними структурами та громадськими (некомерційними) організаціями?

- А) грошові гранти;
- Б) благодійні пожертви;
- В) спонсорська допомога;
- Г) соціальні інвестиції;
- Д) еквівалентне фінансування.

5. Який інструмент соціальної відповідальності передбачає підтримку організаціїю активної участі працівників у громадських ініціативах?

- А) грошові гранти;
- Б) благодійні пожертви;
- В) спонсорська допомога;
- Г) соціальні інвестиції;
- Д) корпоративне волонтерство.

Питання для контролю рівня знань

1. Які ключові принципи лежать в основі соціально відповідальної поведінки організації?

2. Чому соціальна відповідальність розглядається як елемент сучасної бізнес-моделі?

3. Які групи стейкхолдерів найбільше впливають на формування соціально відповідальної поведінки організації?

4. Які складові формують концепцію ESG і яку роль відіграє

кожна з них?

5. Яким чином соціальна відповідальність інтегрується в стратегію розвитку організації?

6. Які інструменти найчастіше застосовуються для реалізації соціальної відповідальності? Як вплинула війна на вибір цих інструментів?

Завдання для розв'язку

1. Оберіть будь-яку українську чи міжнародну організацію та здійсніть комплексний аналіз її підходів до реалізації корпоративної соціальної відповідальності. З цією метою:

- систематизуйте соціально відповідальні практики організації, розподіливши їх на внутрішні та зовнішні;
- оцініть відповідність практик Цілям сталого розвитку;
- визначте, яким складовим концепції ESG відповідають практики.

2. Оберіть корпоративний документ організації (на вибір здобувача вищої освіти), який визначає підходи до реалізації соціальної відповідальності. Це може бути корпоративний кодекс, кодекс корпоративної етики, політика сталого розвитку, стратегія КСВ або інший офіційний документ. Проведіть контент-аналіз обраного документу за допомогою програмного продукту Voyant Tools. Проаналізуйте сформовану «хмару ключових слів» (Word Cloud) та на цій основі визначте пріоритетні напрями соціальної відповідальності організації.

Змістовий модуль 2. Практичні аспекти етики і відповідальності в економіці.

Практичне заняття № 6. Корпоративна культура та етичні стандарти організації.

Питання для обговорення

1. Впровадження етичних принципів в корпоративну культуру.
2. Корпоративні цінності та їх роль у формуванні відповідальної поведінки.
3. Компоненти корпоративної культури в контексті етики та відповідальності.
4. Етичні кодекси та кодекси поведінки: зміст, функції, використання.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Який напрям формування корпоративної культури з дотриманням етичних принципів передбачає, що керівництво організації демонструє власною поведінкою зразок етичних норм і слугує орієнтиром для персоналу?

- А) лідерство та особистий приклад;
- Б) розробка кодексу етики;
- В) навчання та підвищення обізнаності;
- Г) інтеграція етики в систему оцінки та винагороди;
- Д) прозорість і комунікація.

2. Який напрям формування корпоративної культури з дотриманням етичних принципів передбачає наявність відкритих комунікаційних каналів між керівництвом і працівниками для обговорення етичних питань та можливих проблем?

- А) лідерство та особистий приклад;
- Б) розробка кодексу етики;
- В) навчання та підвищення обізнаності;
- Г) інтеграція етики в систему оцінки та винагороди;
- Д) прозорість і комунікація.

3. Яка характеристика найточніше описує «цінності» як елемент корпоративної культури організації?

А) встановлюють, як повинні поводитися працівники в різних ситуаціях;

Б) допомагають працівникам розуміти стратегічні цілі організації та мотивують до їх досягнення;

В) визначають, що є важливим для організації;

Г) підкреслюють ідентичність організації через символи, традиції та корпоративні заходи;

Д) відображають репутацію організації та її ставлення до соціальних і екологічних питань.

4. Яка функція етичного кодексу полягає в тому, що дотримання етичних принципів посилює довіру стейкхолдерів та сприяє позитивному іміджу організації на ринку?

- А) регулювання поведінки;
- Б) встановлення моральних норм;
- В) захист репутації організації;
- Г) мотивування працівників;
- Д) попередження порушень.

5. Що передбачає функція «попередження порушень» у

структурі етичного кодексу організації?

А) встановлює правила, які допомагають уникати етичних порушень і конфліктів інтересів;

Б) формує систему моральних принципів, таких як справедливість, чесність і прозорість;

В) забезпечує дотримання етичних норм, що позитивно впливає на репутацію організації;

Г) створює сприятливе робоче середовище, яке орієнтоване на етику та інклюзивність;

Д) допомагає запобігати неправомірним чи неетичним діям, зокрема корупції та шахрайству.

Питання для контролю рівня знань

1. Які механізми найефективніше забезпечують дотримання етичних принципів в щоденній діяльності організації?

2. Які ризики виникають у разі формального або поверхневого впровадження етичних принципів?

3. Що таке корпоративні цінності і як вони впливають на поведінку працівників та керівництва?

4. У чому полягає роль символів, традицій і ритуалів у підтримці корпоративної етики?

5. Як система внутрішньої комунікації впливає на дотримання етичних стандартів?

6. Які ключові функції виконують етичні кодекси?

7. Які інструменти контролю та відповідальності забезпечують дієвість етичного кодексу?

Завдання для розв'язку

1. Оберіть будь-який суб'єкт господарювання (на вибір здобувача вищої освіти) та розробіть систему впровадження етичних принципів в його корпоративну культуру. З цієї метою:

- визначте ключові етичні принципи, які повинні стати фундаментом корпоративної культури (чесність, прозорість, повага, недискримінація, відповідальність, підзвітність, справедливість тощо);

- розробіть інструменти підтримки етичної поведінки:

- сформуйте систему заохочень та відповідальності.

2. Оберіть два суб'єкта господарювання (на вибір здобувача вищої освіти), які представляють різні види економічної діяльності. Проведіть порівняльний аналіз їхніх корпоративних культур за такими параметрами:

- корпоративні цінності;
- корпоративні інструменти внутрішньої комунікації;
- корпоративні документи;
- підходи до реалізації соціальної відповідальності.

Практичне заняття № 7. Етика професійної комунікації та відповідальне ділове спілкування.

Питання для обговорення

1. Принципи відповідальної комунікації в економічній діяльності.
2. Етика ділового спілкування різних рівнів.
3. Невербальна комунікація в професійній взаємодії.
4. Бар'єри комунікації та шляхи їх подолання.
5. Етика публічної комунікації та презентацій.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Яка функція ділового спілкування передбачає передачу даних, знань і фактів, необхідних для розуміння ситуації та ухвалення управлінських рішень?

- А) інформаційна;
- Б) регулятивна (управлінська);
- В) мотиваційна;
- Г) координаційна;
- Д) емоційна.

2. Яка функція ділового спілкування спрямована на регулювання поведінки учасників взаємодії та забезпечення дотримання правил, норм і процедур?

- А) інформаційна;
- Б) регулятивна (управлінська);
- В) мотиваційна;
- Г) координаційна;
- Д) емоційна.

3. Яка функція ділового спілкування полягає у стимулюванні співрозмовників до конкретних дій, зміни поведінки або прийняття рішень?

- А) інформаційна;
- Б) регулятивна (управлінська);
- В) мотиваційна;
- Г) координаційна;
- Д) емоційна.

4. Що охоплює докомунікаційний етап підготовки публічного виступу?

- А) добір і оцінювання матеріалів, які формують основу виступу;
- Б) визначення стратегії, тактики, основної ідеї та опрацювання змісту виступу;
- В) творчу роботу промовця безпосередньо перед аудиторією;
- Г) оцінювання результативності зустрічі зі слухачами;
- Д) усі відповіді правильні.

5. Який принцип відповідальної комунікації передбачає надання повної, достовірної та зрозумілої інформації?

- А) адаптивність;
- Б) ясність і доступність;
- В) конфіденційність;
- Г) толерантність;
- Д) нейтральність.

Питання для контролю рівня знань

1. Які принципи забезпечують етичність та відповідальність професійної комунікації?

2. Які етичні ризики пов'язані з маніпулятивною або неповною комунікацією?

3. У чому полягає специфіка етики горизонтальних та вертикальних комунікацій?

4. Які норми етики актуальні у взаємодії з клієнтами та зовнішніми партнерами?

5. Які основні елементи невербальної комунікації формують професійний імідж?

6. Чому узгодженість вербальних і невербальних сигналів важлива для ефективної комунікації?

7. Які типи бар'єрів комунікації найпоширеніші в економічній діяльності?

8. Які етичні вимоги застосовуються до публічних виступів та презентацій?

Завдання для розв'язку

1. Оберіть будь-яку тему для короткого публічного виступу, пов'язану з професійною етикою або відповідальною поведінкою економічних суб'єктів. Підготуйте три варіанти виступу, використовуючи різні підходи:

- повний текст промови – напишіть зміст виступу у вигляді

завершеного тексту;

- тези та ключові аргументи – основні ідеї, логіка аргументації, факти чи приклади;
- експромтний варіант – спробуйте виголосити виступ без попередньої підготовки.

Оцініть, який підхід виявився для Вас найбільш ефективним. Поясніть, чому саме цей формат сприяє кращій якості комунікації, аргументуючи з позицій професійної етики та відповідальності.

2. Оберіть приклади бар'єрів ділового спілкування в діяльності будь-якого суб'єкта господарювання (на вибір здобувача вищої освіти). Для кожного бар'єра визначте:

- у чому саме проявився бар'єр спілкування;
- який вплив він мав на результат взаємодії;
- які інструменти або рішення дозволять його ефективно усунути.

Бар'єри	Приклад	Наслідки	Спосіб подолання
Бар'єри взаємодії			
- бар'єр стилів спілкування			
- етичний бар'єр			
- мотиваційний бар'єр			
- бар'єр техніки і навичок спілкування			
- бар'єр характеру			

Практичне заняття № 8. Професійний етикет в економічній діяльності.

Питання для обговорення

1. Професійний етикет: сутність, принципи, правила.
2. Етикет професійних зустрічей і переговорів в економічній діяльності.
3. Організація ділових заходів та прийомів.
4. Етикет ділових подарунків.
5. Дрес-код як складова професійної репутації в економічній діяльності.
6. Етичні аспекти використання національних та корпоративних символів.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Який елемент етикету переговорів визначає порядок виступів та висловлення позицій?

- А) протокол зустрічі;
- Б) тайм-менеджмент;
- В) регламент переговорів;
- Г) фасилітація;
- Д) модерація.

2. Який принцип переговорного етикету сприяє зниженню конфліктності та досягненню взаєморозуміння?

- А) тиск на опонента;
- Б) максимальна закритість позицій;
- В) орієнтація на вигоду будь-якою ціною;
- Г) повага до точки зору партнера;
- Д) уникнення фіксації домовленостей.

3. Який принцип визначає коректність вручення ділового подарунка?

- А) подарунок повинен бути унікальним та дорогим;
- Б) подарунок повинен демонструвати особисті вподобання дарувальника;
- В) подарунок повинен відповідати професійному контексту та культурним нормам;
- Г) подарунок повинен вручатися лише у приватній обстановці;
- Д) подарунок повинен бути символом дружби.

4. Яка складова поведінки на діловому прийомі передбачає, що організатори зустрічають гостей біля входу?

- А) дрес-код;
- Б) привітання гостей;
- В) взаємодія з гостями;
- Г) культура прийому їжі;
- Д) завершення прийому.

5. Яке правило вручення подарунка передбачає, що у діловій сфері подарунок прийнято вручати публічно, бажано в присутності колег?

- А) доречність моменту;
- Б) офіційність;
- В) коментар під час вручення;
- Г) використання пакування;
- Д) врахування культурних особливостей.

Питання для контролю рівня знань

1. Розкрийте сутність професійного етикету та його значення для економічної діяльності.
2. Чому дотримання професійного етикету впливає на якість взаємодії та репутацію?
3. Назвіть основні етапи підготовки та проведення професійних зустрічей.
4. Які основні вимоги етикету при плануванні та організації ділового заходу?
5. Які типи подарунків вважаються прийнятними та неприйнятними у професійній взаємодії?
6. Чому важливо враховувати культурні та національні відмінності під час дарування ділових подарунків?
7. Охарактеризуйте основні стилі ділового одягу та їх відмінності.
8. Які етичні вимоги висуваються до використання національної символіки в економічній діяльності?

Завдання для розв'язку

1. Оберіть відео реальних переговорів (TED Talk, Harvard Program on Negotiation, корпоративні кейси або фрагмент професійної зустрічі). Проаналізуйте процес переговорів, звернувши увагу на такі аспекти:

- стиль комунікації учасників;
- дотримання правил переговорного етикету;
- сильні та слабкі тактики переговорів;
- невербальні сигнали та їхній вплив.

2. Складіть текст офіційного запрошення на ділову зустріч (електронний лист або повідомлення в професійній мережі). У структурі запрошення передбачте такі елементи:

- коректне представлення себе (назвіть своє ім'я та посаду; зазначте, чи знайомі Ви з адресатом: якщо так – нагадайте контекст попередньої взаємодії, якщо ні – коротко окресліть, звідки ви отримали контакт або чому саме звертаєтесь);
- короткий опис Вашої організації та професійного контексту (вказіть сферу діяльності, ключові напрями роботи, місію або основні цінності; поясніть, чому саме Ваша організація зацікавлена у контакті);
- аргументація доцільності зустрічі (вказіть актуальну проблему, потребу або виклик, з яким може стикатися адресат;

обґрунтуйте, яким чином Ваша експертиза, продукт чи пропозиція можуть бути корисними; підкресліть можливу взаємну вигоду або потенціал співпраці);

- пропозиція щодо організаційних деталей зустрічі (запропонуйте один або кілька варіантів часу; уточніть формат та можливу тривалість);

- завершальна частина (подякуйте за увагу; зазначте, що будете раді зворотному зв'язку; додайте контакти для уточнень).

Практичне заняття № 9. Етика та відповідальність у використанні цифрових технологій.

Питання для обговорення

1. Етичні норми та правила поведінки в цифровому середовищі.
2. Відповідальність у використанні соціальних мереж.
3. Етика дистанційної комунікації та цифрової взаємодії.

Тестові завдання для самоконтролю

1. Який принцип цифрової етики передбачає чесність у використанні інформації та відкритість намірів і дій?

- А) прозорість;
- Б) конфіденційність;
- В) безпека;
- Г) толерантність;
- Д) цифрова відповідальність.

2. Який принцип цифрової етики передбачає дотримання прав користувачів на захист їхніх персональних даних?

- А) прозорість;
- Б) конфіденційність;
- В) безпека;
- Г) толерантність;
- Д) цифрова відповідальність.

3. Яка поведінка порушує етичні норми взаємодії в соціальних мережах?

- А) стримане висловлювання власної думки;
- Б) використання офіційних джерел інформації;
- В) поширення неперевіреного або маніпулятивного контенту;
- Г) коректне спілкування з опонентами;
- Д) зазначення авторства чужих матеріалів.

4. Який принцип цифрового етикету вимагає вимикати мікрофон у відеоконференції, коли учасник не говорить?

- А) повага до інших учасників;
- Б) конфіденційність;
- В) технічна грамотність;
- Г) відкритість;
- Д) цифрова автономність.

5. Який принцип цифрової етики вимагає чіткого зазначення авторства при використанні чужих матеріалів?

- А) конфіденційність;
- Б) прозорість;
- В) цифрова безпека;
- Г) етичність контенту;
- Д) повага до інтелектуальної власності.

Питання для контролю рівня знань

1. Які принципи лежать в основі етичної поведінки в цифровому середовищі?

2. Якою має бути відповідальна поведінка економічного суб'єкта в соціальних мережах?

3. Як публікації у соціальних мережах впливають на професійну репутацію особи та організації?

4. Поясніть важливість фактчекінгу (перевірки інформації) перед поширенням контенту.

5. Яких ключових правил етикету потрібно дотримуватись під час онлайн-зустрічей?

6. Як етична цифрова взаємодія сприяє ефективності дистанційної роботи?

Завдання для розв'язку

1. Проаналізуйте свою цифрову активність за останній тиждень. Оцініть:

- яких етичних норм Ви дотримувались;
- які етичні норми, можливо, порушили;
- які ризики могли виникнути;
- як можна покращити Вашу етичну поведінку у використанні різних засобів комунікації в цифровому середовищі (електронна пошта, відео конференції, соціальні мережі, месенджери).

2. Оберіть суб'єкт господарювання та проаналізуйте доцільність використання різних соціальних мереж і онлайн-платформ для його розвитку з точки зору таких аспектів:

- комунікаційні цілі (інформування, формування іміджу, залучення клієнтів, робота зі спільнотою, рекрутинг тощо);

- цілі присутності в соціальних мережах (підвищення впізнаваності, просування продуктів/послуг, кризові комунікації, соціальна відповідальність, аналітика аудиторії);

- цільові аудиторії (їхні характеристики, активність, очікування, стиль споживання контенту);

- особливості контенту (формат, стиль, частота оновлень, інтерактивність, тривалість).

Після аналізу визначте, які платформи найбільш ефективні для суб'єкта господарювання, а використання яких є менш доцільним:

Соціальна мережа/платформа	Сильні сторони	Слабкі сторони
Facebook		
Instagram		
Twitter/X		
YouTube		
TikTok		
Threads		

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Балджи М. Д. Етика бізнесу : навчальний посібник. К. : ФОП Гуляєва В.М., 2021. 332 с.

2. Етика бізнесу : навч.-метод. посіб. для аудиторного та самостійного вивчення дисципліни / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад.: О. Г. Чирва, Г. М. Чирва. Умань : Візаві, 2021. 115 с.

3. Дибчинська Я. С., Шавкун І. Г. Етика бізнесу : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Менеджмент» освітньо-професійних програм «Менеджмент міжнародного бізнесу» і «Менеджмент організацій і адміністрування» Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2025. 156 с.

4. Охріменко О. О. Соціальна відповідальність [Електронний ресурс] : підруч. для здобувачів ступеня магістра за спец. 051 «Економіка». Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2025. 311 с.

5. Плотніченко С. Р. Основи ділового етикету та протоколу : навчальний посібник для здобувачів вищої освіти. Мелітополь : ТОВ «Колор Принт», 2021. 200 с.

6. Сукурова Н. М., Труш М. С., Гусєва О. Ю., Воскобоєва О. В. Економічна етика та командоутворення : навчальний посібник. Київ : Державний університет телекомунікацій, 2021. 150 с.

7. Черушева Г. Б., Пархоменко В. В. Економічна культура та професійна етика : навчальний посібник. Практикум. К. : НАСОА, 2023. 169 с.

Допоміжна література

8. Данкевич А. Є., Ніценко В. С., Липовий Д. В., Данкевич, В. Є. Етика економіста та соціальна відповідальність бізнесу: інституційні засади та сталий розвиток. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2025. № 3. С. 69–77.

9. Ділове спілкування: навчально-методичний комплекс дисципліни : навч. посіб. для здобувачів ступеня магістра за освітньо-професійною програмою «Міжнародні соціальні проекти та волонтерська діяльність» спеціальності 231 Соціальна робота / Укл.: О. І. Боковець. К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 62 с.

10. Соціальна відповідальність : навч. посіб. / Н. М. Сіренко, Т. І. Лункіна, А. В. Бурковська. Миколаїв : МНАУ, 2021. 216 с.

11. Олійник О. О. Еволюція корпоративної соціальної відповідальності в науковому дискурсі: бібліографічний аналіз. *Економіка промисловості*. 2025. № 2. С. 66–78.

12. Oliinyk O., Mishchuk H., Vasa L., Kozma K. Social Responsibility: Opportunities for Integral Assessment and Analysis of Connections with Business Innovation. Sustainability. 2023. Vol.15(6). Art. 5608.

13. Шевченко О. В. Корпоративна соціальна відповідальність в PR. К. : ІМВ, 2023. 255 с.